

POLITIČKI SPEKTAKL KAO FORMA POLITIČKE MANIPULACIJE – PRIMJER TV DUELA DODIK – JOVANOVIĆ

Sažetak: U ovom radu, autor se bavi analizom političkog spektakla kao jednoj od formi političke manipulacije na političkoj sceni Bosne i Hercegovine. S tim u vezi akcentat je stavljen na kvalitativnu analizu TV duela između sadašnjeg predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika i predsjednika Liberalno demokratske partije Srbije Čedomira Jovanovića koji je održan početkom februara 2012. godine. Tokom analize prepoznali smo sve elemente konstrukcije političkog spektakla – vještačka konstrukcija neprijatelja i društvenih problema, i medijska izgradnja kulta ličnosti političkih vođa. Izmanipulisana javnost je kao i mnogo puta do sada u posljednjih 20 godina izašla kao gubitnik iz ovog duela, dok su političari još jednom uspješno skrenuli pažnju sa važnijih socijalnih tema i obezbijedili dodatne političke poene.

Cljučne riječi: politički spektakl, politička manipulacija, mediji, TV duel

Uvod

Politički spektakl predstavlja relativno nov termin i kao takav je izuzetno zanimljiv za analizu. Upravo jedan od zadataka rada će biti da na primjeru TV duela između predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika i predsjednika Liberalno demokratske partije Srbije Čedomira Jovanovića, koji se odigrao početkom februara 2012. godine, pokušamo prepoznati elemente političkog spektakla.

Međutim već na samom početku potrebno je napraviti razliku između dva veoma slična termina. U pitanju su medijski i politički spektakl. Iako su veoma slični, između termina politički i medijski spektakl ipak postoje određene razlike. Suštinska razlika je da medijski spektakl stvaraju mediji, dok je politički spektakl (uglavnom) proizvod političkih PR službi pri čemu su mediji „samo“ posrednici prema krajnjim korisnicima – publici/biračima.

U tom smislu politički spektakl možemo posmatrati i kao dio političkog komuniciranja onih koji vladaju i onih kojima se vlada u cilju ostvarivanja političkih poena. Ovakva politička komunikacija očituje se kroz tri značajna procesa – *agenda setting*, dvostepeno komuniciranje i spirala tišine.

Naime, na dnevnom redu medija u BiH se po pravilu nalaze teme koje su u skladu sa interesima njihovih finansijera ili patrona, a to su obično vladajuće politič-

ke partije ili određene interesne grupe koje su veoma bliske tim političkim partijama. Služenje interesima vladajuće elite za posljedicu ima sve veću zastupljenost spektakla na dnevnom redu medija, čiji je cilj skrenuti pažnju javnosti sa značajnih društvenih problema. Zastupljenost spektakla na dnevnom redu dodatno je obezbijedena tehnikama dvostepene komunikacije prilikom čega vjerske vođe, političari i (kvazi) intelektualci, *fast thinker*-i (termin P. Burdijea) razvijaju (bes)potrebne rasprave oko problema koji ne postoje. Na taj način se dodatno pojačava efekat spektakularizacija običnih događaja. Jednom formirano javno mnjenje se efektima spirale tišine još više učvršćuje do nivoa jedoumlja (Vučetić, 2013: 107).

Strukturu političkog spektakla prema Mareju Edelmanu (Murray Edelman) čine:

- Vještačko stvaranje unutrašnjih/spoljnih neprijatelja/prijatelja;
- Konstrukcija društvenih problema i rješenja istih;
- Medijska izgradnja kulta ličnosti političkih lidera (vođa).

Imajući u vidu navedenu strukturu, politički spektakl možemo definisati i kao „konstantno vještačko konstruisanje društvenih problema, stvaranje unutrašnjih i spoljnih neprijatelja/prijatelja kao i kreiranje pozitivnog imidža političkih lidera (vođa), plasirano putem medija s ciljem ostvarivanja političke promocije i osvajanja povjerenja javnosti“ (Vučetić, 2013: 96). Funkcija političkog spektakla je *stvariti privid konkretne političke aktivnosti* koja je u funkciji *kupovine vremena za duži ostanak na vlasti*. S tim u vezi je i cilj političkog spektakla *koji se ogleda u održavanju statusa quo* na način da se građani stalno drži u strahu (od neprijatelja) i neizvjesnosti od budućnosti, i pri tome skreće pažnju od socijalnih i ekonomskih problema. „Na ideološkom planu – spektakl pomoću događaja manipuliše javnost“ (Lukić-Krstanović, 2010: 57).

Kako bismo još bolje objasnili matricu prema kojoj funkcioniše politički spektakl u BiH biće potrebno da ukratko pojasnimo osnovne karakteristike odnosa politika – mediji – javnost u BiH.

Politika – mediji – javnost u BiH

Sa raspadom bivše Jugoslavije pojavili su se novi izazovi za medije koji se između ostalog ogledaju u pojavi političkog klijentelizma, autocenzuri, niskim profesionalnim standardima u novinarstvu koji stvaraju podjele među novinarima.¹ Podijeljenost društva prema nacionalnim i vjerskim kriterijumima koja je nastala nakon rata u BiH, stvorila je povoljne uslove za rađanje političkog spektakla.

Politika zasnovana na nacionalnoj retorici, buđenju i rasplamsavanju etničkih i vjerskih emocija, potpomognuta podanički nastrojenim medijima često za svoj cilj ima odvratanje pažnje javnosti sa gorućih društvenih problema (korupcija, kriminal, nezapo-

¹ Sredinom januara 2012. godine Udruženje novinara Republike Srpske (UNRS) podnijelo je Okružnom tužilaštvu u Banjoj Luci krivičnu prijavu protiv četvero urednika i dvaju novinara Federalne televizije (FTV) kojom ih terete da su počinili krivično djelo izazivanja nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti.

slenost i sl.). Odvratiti pažnju javnosti znači obezbijediti prostor za „sumnjive“ političke aktivnosti „iza scene“. Paravan borbe za „vitalne nacionalne interese“ koji su ugroženi od „neprijatelja“ i koji se mogu spasiti samo uz pomoć „prijatelja“, političarima u BiH služi za što duži ostanak na vlasti i sve veće bogaćenje na račun siromašnih građana.

Prisutnost političkog klijentelizma u medijskoj sferi BiH nam daje za pravo da medije posmatramo ne kao političke subjekte, već kao objekte (instrument) politike. Drugim riječima, zbog egzistencijalne zavisnosti od svojih finansijera, mediji gube svoju ulogu „psa čuvara“ i (po)ostaju samo posrednici (mediji) između politike i društva, često ili gotovo uvijek bez kritičkog otklona (više u Vučetić, 2013: 356–365). Čini se da bi ispravnije bilo reći da su mediji danas posrednici između politike i biznisa, dok je javnost svoju ulogu aktivnog subjekta politike zamjenila ulogom običnih konzumenata. „Demokratija se vježba u trouglu biznis-mediji-politika, a u tom trouglu rezultat treba biti nula jer ni jedan od aktera ne smije pokušati da dominira nad ostalom dvojicom“ (Bal, prema Turčilo, 2012: 21).

Imajući u vidu veliki pritisak koji zbog klijentelističkih odnosa političke partije ostvaruju na rad medija, nećemo pogriješiti ako zaključimo da političke partije, političari i „njihovi“ novinari² daju „zeleno svjetlo“ za proizvodnju raznih kriza, problema, neprijatelja odnosno u krajnjoj liniji proizvode politički spektakl.

Dnevним redom medija u BiH dominira beskrajno svađanje i prepiranje političara bez konkretnih poteza u cilju rješavanja društveno-političkih pitanja.³ Od običnih, ispraznih, često neutemeljenih političkih izjava prave se medijski spektakli koji odvlače pažnju javnosti, banalizuju i „zaglupljuju“ politiku. Političkim temama se prilazi ležerno, bez dodatnih ispitivanja uzroka, razloga, dugoročnih posljedica, efekata i sl. Političari se sve više tretiraju kao medijske zvijezde, i više pažnje se obraća na to gdje večeraju, koja kola voze, gdje ljetuju nego koje su im političke ideje. Promovisanjem političkih lidera u medijske zvijezde se banalizuje politika i stvara bespomoćno javno mnjenje čija je svrha slijepo odobravanje postupaka „svojih“ političkih miljenika. „Koristeći prije svega medije, dnevna politika agresivno osvaja javni prostor. Tako ga na jedan način pretvara u 'estradu' na kojoj nedovoljno uspješan glumac/političar može da postane predsjednikom države ili vlade (Mujagić, 2013: 27). S tim u vezi, osnovne funkcije političkog spektakla se ogledaju u manipulisanju i obmani građana, promovisanju političkih lidera kao medijskih zvijezda, širenju straha od neprijatelja na čemu je zasnovano djelovanje političkih subjekata posljednjih 20 godina u BiH. Čini se da strah (od drugog i drugačijeg, od potencijalnih novih ratnih sukoba, asimilacije, gubitka kulturnog i nacionalnog identiteta) koji postoji u javnosti (ma) Bosne i Hercegovine podržava postojanje spektakla. Šćepanović stoga i ističe da je osnovno oružje društva spektakla upravo strah „koji ne obećava ništa dobro ako niste u potpunosti dio spektakla“ (Šćepanović, 2010: 31).

² Političke partije u BiH još uvijek nisu razvile potrebu za osnivanjem PR službi. To je zbog toga što velika većina političara po pravilu ima „svoje“ novinare u pojedinim redakcijama koji, zarad ličnih interesa, promovisu političara i/ili njegovu političku partiju. Upravo iz ovakvog direktnog odnosa političara i novinara PR stručnjaci još uvijek predstavljaju samo „tehnička lica“ (Zuber, 2012:215).

³ Jedan slikovit primjer ovakvog stanja je nepostojanje teksta himne BiH nakon 17 godina od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine.

Rezultati analize TV duela Dodik – Jovanović

Kako bismo pokušali prepoznati elemente političkog spektakla u medijskoj praksi BiH analiziran je TV duel u kojem su svoje stavove sučelili predsjednik Republike Srpske (RS) Milorad Dodik i predsjednik Liberalno demokratske partije (LDP) u Srbiji Čedomir Jovanović.⁴ TV duel je organizovan nakon što je Jovanović na sjednici Glavnog odbora LDP-a 29.1.2012. godine izjavio da je „Republika Srpska genocidna tvorevina“. Nakon ove izjave uslijedila su brojna reagovanja političara iz RS koji su ovaj javni istup Čedomira Jovanovića ocijenili neprihvatljivim. Zatim, Organizacija porodica zarobljenih, poginulih boraca i nestalih civila Republike Srpske podigla je tužbu protiv Jovanovića, jer je prema njihovom mišljenju „uvrijedio sve srpske žrtve iz Drugog svjetskog i odbrambeno-otadžbinskog rata“.

Tokom analize nećemo se previše zadržavati na analizi sadržaja TV duela, jer smatramo da samo organizovanje ovog događaja kao i njegova medijska interpretacija imaju veći značaj. Zadržavanjem na analizi već dobro poznatih teza i ideja kojim je obilovao TV duel ne bi se došlo do značajnijih zaključaka. Težište analize smo stoga premjestili na prepoznavanje elemenata političkog spektakla (neprijatelj, problem, vođa) kao i koja je funkcija samog političkog spektakla, što je u konačnom i cilj ove analize.

Političke prilike u Republici Srpskoj

Kako bismo što lakše prepoznali matricu političkog spektakla iz ugla vladajućeg političko-društvenog diskursa u Republici Srpskoj (RS) potrebno je u kratkim crtama opisati političke prilike u RS. Naime, na političkoj sceni u RS u povlaštenom položaju nalaze se pripadnici srpskog naroda dok su u podređenom položaju ostala dva konstitutivna naroda (Bošnjaci i Hrvati). Ta podređenost se najviše ogleda u činjenici da se pripadnici ova dva konstitutivna naroda ne mogu kandidovati za člana Predsjedništva BiH.⁵ Slična situacija je i u Federaciji BiH gdje za člana Predsjedništva BiH ne može biti izabran Srbin.⁶

U RS kao i u cijeloj BiH u diskursu političkih partija dominira etnički predznak koji često u javnoj komunikaciji dobija prednost u odnosu na program i statut

⁴ TV duel na temu „Da li je Republika Srpska genocidna tvorevina ili odraz volje naroda“ je 1. februara 2012. godine sa početkom u 12 časova organizovala novinska agencija TANJUG.

⁵ Predsjedništvo Bosne i Hercegovine se sastoji od tri člana: jednog Bošnjaka i jednog Hrvata, koji se biraju neposredno sa teritorije Federacije, i jednog Srbina, koji se bira neposredno sa teritorije Republike Srpske (Ustav BiH, član V).

⁶ Članove Predsjedništva BiH koji se neposredno biraju s teritorija Federacije Bosne i Hercegovine – jednog Bošnjaka i jednog Hrvata – biraju birači upisani u Centralni birački popis za glasanje u Federaciji Bosne i Hercegovine. Birač upisan u Centralni birački popis za glasanje u Federaciji Bosne i Hercegovine može glasati ili za Bošnjaka ili za Hrvata, ali ne za oba. Izabran je bošnjački i hrvatski kandidat koji dobije najveći broj glasova između kandidata iz istog konstitutivnog naroda (Izborni zakon BiH, poglavlje 8, član 8.1).

partije. Budući da je BiH još uvijek u procesu tranzicije, političku aktivnost karakteriše nezrelost i nedoraslost demokratskim principima. Nedemokratska atmosfera odlikuje se neprikladnim političkim jezikom koji služi za rasplinjavanje negativnih etno-nacionalno-vjerskih emocija. Dominantna politička figura na političkoj sceni u RS je njen predsjednik Milorad Dodik. On je jedini političar koji je tri puta u parlamentu RS biran na poziciju premijera. Ukupno tokom svoje političke karijere šest godina je obavljao funkciju premijera RS što je skoro trećina ukupnog postojanja ovog entiteta (1998. do januara 2001.; zatim ponovo početkom 2006.; i treći put, oktobar 2008.). Nakon toga na Parlamentarnim izborima 2010. godine izabran je na funkciju predsjednika RS, na kojoj se trenutno nalazi (2013. godina).⁷ „Poznat je po britkom jeziku, jasnom populističkom govoru bliskom narodu. Emotivan i nestrpljiv, Dodik je još bliži običnom svijetu. Još kad se pridoda da dobro igra košarku i dobro pjeva, dobijemo jasniju sliku Milorada Dodika, najharizmatičnijeg premijera u kratkoj istoriji RS, bolje reći, alfu i omegu cjelokupne političke scene Republike Srpske, čovjeka sa najviše moći koji u velikoj mjeri utiče na sve političko-ekonomske procese u RS“ (Stanisavljević, 2010: 85).

Predsjednik Dodik je uz snažnu medijsku podršku prije svega Radio televizije Republike Srpske, ali i najtiražnijih dnevnih novina u RS (*Nezavisne novine* i *Glas Srpske*) izgradio imidž zaštitinika srpskih nacionalnih interesa. U skladu s tim ne izostaje ni podrška javnosti za bilo koje aktivnosti koje se navodno provode u zaštitu „srpske stvari“.

Prepoznavanje matrice političkog spektakla

U etnički orijentisanoj politici koja vlada u RS lako se formiralo mišljenje o tome da je Čedomir Jovanović zbog svoje izjave o genocidnosti RS neprijatelj Srba zapadno od Drine i da predstavlja zapadnog plaćenika protiv kojeg se treba boriti svim raspoloživim sredstvima. Takav stav je putem medija formiran i kod javnosti čije je mišljenje, nakon toga, poslužilo kao zamajac političkom establišmentu RS da krene u konačan obračun sa neprijateljem.

U tom kontekstu prepoznamo prvi element konstrukcije političkog spektakla – **neprijatelja** koji se ogleda u lideru LDP-a Čedomiru Jovanoviću.

Postojanje neprijatelja u direktnoj je vezi sa konstrukcijom drugog elementa političkog spektakla – društveni **problem**. Naime, TV duel između Dodika i Jovanovića za trenutak je postao najveći socijalni problem u RS, te je prerastao postojeće probleme u tom periodu (štrajk radnika željeznice RS, velike snježne nepogode ili neformiranje vlade na državnom nivou) skrećući pažnju javnosti na ono što je, navodno važnije za sve članove ove etničke zajednice, a to je borba protiv spoljašnjeg neprijatelja.

⁷ Podaci preuzeti sa zvanične veb stranice Saveza nezavisnih socijaldemokata (SNSD) http://www.snsd.org/index.php?option=com_content&view=article&id=86&Itemid=220&lang=cyr

Neprijatelj i problem u ovom slučaju poslužili su vladajućoj eliti da učvrsti svoju vlast tako što će se uhvatiti u koštac sa rješavanjem „egzistencijalnih“ problema svog naroda. Iako se Čedomir Jovanović sa svojim LDP-om nalazi na margini političke scene u Srbiji, to nije smetalo političkom vrhu RS da od njega napravi strašnog i opasnog neprijatelja kojeg treba poraziti.

Ko bi se na najbolji način mogao suprotstaviti takvom neprijatelju nego sam vođa. U ovom slučaju to je predsjednik RS Milorad Dodik. Tako dolazimo i do trećeg elementa u konstrukciji političkog spektakla – **političkog vođe**. Jednostavno, kako bi ostvario što veći broj političkih poena političkom vođi su potrebni razni, unutrašnji/spoljašnji, neprijatelji. Oni mu služe kao instrument ostvarivanja većeg povjerenja kod javnosti koja vjeruje da se vođa na taj način bori za „našu stvar“. U ovom slučaju „hrabrom“ vođi nije bilo teško da prevali daleki put kako bi neprijatelja porazio na njegovom terenu i donio mir i blagostanje u svoju zemlju. Ovaj čin poprima i epski karakter, čime nas vraća u srednjovjekovni period kada je lik Marka Kraljevića u srpskom narodu poslužio kao simbol otpora prema tadašnjoj Otomanskoj imperiji, a u isto vrijeme homogenizuje narod u vjeri da će doći bolji dani.

Medijska interpretacija TV duela

Za našu analizu, svakako je značajna i medijska interpretacija samog duela, jer bez medijske podrške politički establišment ne bi mogao organizovati čitavu „predstavu“. Drugim riječima politički spektakl bez medijske promocije ne bi mogao funkcionisati. Naime, analizirali smo štampane i elektronske medije u RS. Prije svega *Glas Srpske* i *Nezavisne novine* kao najtiražnije novine u RS koje u skladu s tim imaju i veliki uticaj na formiranje javnog mnjenja. Analizirali smo i informativne emisije Radio televizije Republike Srpske (RTRS) kao jednog od tri javna emitera u BiH koji ima pokrivenost na nivou čitave RS.

Očekivano, mediji iz RS veličali su Dodikov nastup tokom duela. Tako *Glas Srpske* nakon duela objavljuje naslov „**Srpska proglašena voljom naroda prije priznanja BiH**“.⁸ **Iz naslova vidimo da je Glas Srpske** Dodika proglasio za pobjednika duela jer je uspio „dokazati“ da je RS nastala voljom naroda, tj. da nije genocidna tvorevina, kako je stajalo u samom naslovu teme debate (**Da li je Srpska genocidna tvorevina ili izraz volje naroda?**). U samom tekstu dominiraju Dodikove izjave i stavovi dok se izjave Čedomira Jovanovića spominju tek u desetom pasusu teksta. Od 35 pasusa u tekstu samo 11 se odnosilo na Jovanovićeve komentare i izjave dok je ostalih 24 posvećeno Dodiku. Ovaj podatak potvrđuje prisutnost zagovaračkog novinarstva⁹ kao posljedicu političkog klijentelizma. U tekstu dominiraju Dodikovi

⁸ „Srpska proglašena voljom naroda prije priznanja BiH“, tekst dostupan na: http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Srpska-proglasena-voljom-naroda-prije-priznanja-BiH/lat/69802.html (*Glas Srpske*, 1.2.2012. godine) – preuzeto 30.6.2012. u 13:54h

⁹ Zagovaračko novinarstvo je onaj oblik novinarstva u kojem se informacije i sadržaji tendenciozno plasiraju, izostavljaju se činjenice, a ističu se samo pozitivni aspekti priče po jednu stranu dok se neistomišljenici negativno promoviju (Vučetić, 2013: 359).

stavovi o nepostojanju genocida u Srebrenici kao i da za zločine treba da odgovaraju pojedinci a ne čitav narod. Zatim tu su i stavovi da je tokom rata počinjeno etničko čišćenje u Sarajevu, te da postoji veliki uticaj Turske i arapskih zemalja u BiH. Ovakva Dodikova retorika nije nepoznanica, i svakodnevno je prisutna u medijima. To nas navodi na zaključak da je TV debata iskorištena u cilju promocije političkih ideja i ostvarivanju dodatnih političkih poena, a mediji su tu odigrali svoju ulogu „psa čuvara“ vladajuće ideologije. Pored toga medijski prostor koji je obezbijeden Dodiku u medijima iz RS povodom ovog duela govori o svojevrsnom nastojanju da se izgradi imidž velikog borca za očuvanje RS, a time i stvori svojevrsan kult ličnosti.

Dan nakon duela *Nezavisne novine* donose tekst¹⁰ o raspoloženju mještana sela Gunjevci kod Kozarske Dubice u Republici Srpskoj, koje je ujedno i rodno mjesto Jovanovićeve majke. Mještani sela osudili su Jovanovićev nastup: „Ponaša se kao da se stidi i svog naroda i svoje vjere. Stidimo se i mi danas njega, stidimo se što smo ga poznavali – kažu ogorčeni Gunjevčani“ (*Nezavisne novine*, 2012). Osim toga novinari iz RS su posjetili i Nevesinje, rodno mjesto Jovanovićeve supruge. Građani Nevesinja izrazili su tugu i nezadovoljstvo što je Jovanović nevesinjski zet. „Kod nas se u Hercegovini kaže, nije šta ti kaže, nego ko ti kaže. Znamo mi dobro ko je Čeda Jovanović, i sve njegove repove koje ima, na žalost, hercegovački je zet, e to je tuga“ (*Nezavisne novine*, 2012). U okviru kampanje koja je pokrenuta protiv Jovanovića, *Glas Srpske* objavljuje još jedan tekst. Ovaj put u glavnoj ulozi je Rade Aleksić, otac Srđana Aleksića.¹¹ U tekstu je istaknuto kako je Jovanović zloupotrijebio ime Srđana Aleksića u političke svrhe, a ne kao primjer mladim generacijama.

Sve navedene tekstove treba posmatrati u svjetlu potvrđivanja Jovanovića kao neprijatelja i od javnosti iz RS, a ne samo od vladajućeg establišmenta. Naime, mišljenje javnosti je po ko zna koji put „podražano odozgo“ kako bi se na vještački način stvorila atmosfera jednoglasne podrške čitave RS za poteze predsjednika Dodika i političkog vrha RS. Stvaranje jednoglasne podrške možemo posmatrati kroz teoriju spirale šutnje. Medijskim promovisanjem jednog, dominantnog mišljenja zatvaraju se mogućnosti pojave suprotstavljenih mišljenja, što je u skladu sa teorijom spirale šutnje. U ovom slučaju mišljenje nekolicine mještana zajedno sa stavom oca Srđana Aleksića dovoljni su kako bi se stvorio kontekst i okvir za razmišljanje javnosti, a koji ide u smjeru diskreditovanja Čedomira Jovanovića.

Kada su u pitanju elektronski mediji, Radio televizija Republike Srpske (RTRS) je sve svoje informativne emisije tog dana (1.2.2012) posvetila TV duelu. U prvom dnevniku udarna vijest je bila najava za TV duel, zatim u najavi Dnevnika 2 (1.2.2012) se ističe „**Predsjednik Dodik u Beogradu održao lekciju Čedomiru Jovanoviću o istoriji nastanka Republike Srpske**“, dok su u Dnevniku 3, koji je emitovan nakon reprize TV duela, samo ponovljeni stavovi predsjednika Dodika

¹⁰ Tekst „Mještani rodnog sela Jovanovićeve majke: Čedo, sramota je to i tuga“ dostupan na: <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Mjestani-rodnog-sela-Jovanoviceve-majke-Cedo-sramota-je-to-i-tuga-FOTO-126573.html> (online izdanje Nezavisnih novina za 3.2.2012. godine)

¹¹ Srđan Aleksić bio je bosanskohercegovački Srbin iz Trebinja, poznat po tome što je izgubio život braneći sugrađanina Bošnjaka od batinanja.

koje je tog dana iznio u Beogradu. Treba istaći da su izvještaji o TV duelu zauzeli čak trećinu (devet minuta) od ukupnog trajanja dnevnika (26 minuta), čime se samo potvrđuje ranije navedena tvrdnja o izgradnji kulta ličnosti. Tokom povezanih priloga u Dnevniku 2 koji su se ticali samog TV duela, zatim prijedloga za pokretanje tužbe protiv Jovanovića, reakcije građana i reakcije analitičara, dominirao je stav kojim se osuđuje izjava i nastup Čedomira Jovanovića te se promovirše samo ona strana koja je u skladu sa vladajućom ideologijom u RS. Izostavljanjem druge strane u ovom slučaju stvara se utisak neprofesionalnog novinarskog pristupa kod izvještavanja, ali i svojevrsna podanička uređivačka politika koja promovirše stavove i vrijednosti vladajuće ideologije.

Analitičari u službi vladajuće ideologije

Uz medije, veliku ulogu u kreiranju dominantnog mišljenja igraju i tzv. politički analitičari koji su dan nakon duela analizirali sve aspekte debate i jednoglasno ustanovili da je nedvojbeni pobjednik Milorad Dodik, a da je i Čedomir Jovanović imao „koristi od duela“. Politički analitičari kao što smo ranije istakli imaju ulogu da građanima pojašnjavaju i stavljaju društveno-političke procese u određeni kontekst (obično onaj koji je u skladu sa vladajućom politikom).

Tako dnevne novine *Press* iz Srbije samo dan nakon debate (3.2.2012.) u svom onlajn izdanju donose tekst pod naslovom „**Dodik pobedio u duelu, ali i Jovanović profitirao**“.¹²

Analitičari su se složili da je Dodik uspio u svom naumu da odbrani tezu o tome da RS nije nastala na genocidu te da je uspostavljena i priznata prije 1995. godine, dok je Jovanović najviše koristi imao od samog Dodikovog dolaska u Beograd, tj. na Jovanovićev teren. „Čeda je tokom duela izgubio rat, ali je samim Dodikovim dolaskom na sučeljavanje s njim dobio jednu bitku. Lider LDP-a nije u prvoj ligi srpskih političara, a Dodik mu je pristajanjem na ovo dao dodatnu političku težinu i primakao ga prvoj ligi – kaže Milivojević“, istakao je u tekstu politički analitičar i vlasnik PR agencije „Prizma“, Cvijetin Milivojević (*Press*, 2012.). U tekstu se navode još stavovi političkih analitičara Milana Nikolića, koji ocjenjuje da je „duel bio neuređan“ te da je Dodik imao mirniji i staloženiji nastup čime je obezbijedio dodatne bodove. Sociolog Slobodan Antonić je istakao da je Jovanovićeva izjava da je jedan čitav entitet genocidna tvorevina zapravo jedna vrsta ekstremizma „kojom se vrši moralna delegitimizacija institucija i naroda“. Jedina koja je bila „na strani“ Čedomira Jovanovića u pomenutom tekstu je predsjednica Helsinškog odbora za ljudska prava Sonja Biserko koja je istakla da se slaže sa stavom da se desio genocid u Srebrenici.

¹² Tekst „Dodik pobedio u duelu, ali i Jovanović profitirao“ dostupan na: http://www.pressonline.rs/sr/vesti/vesti_dana/story/201544/Dodik+pobedio+u+duelu,+ali+i+Jovanovi%C4%87+profitirao.html (*Press*, 3.2.2012.) preuzeto 30.6.2012. godine u 14:00 h.

Kako možemo primjetiti iz navedenih primjera, sva polemika i diskusija koja se povela u medijima u RS nakon debate išla je u smjeru traženja i proglašavanja pobjednika odnosno gubitnika TV duela koji je i prije svog zakazivanja bio osuđen na neriješen rezultat.

Njihovi već dobro poznati stavovi, na temelju kojih je na kraju krajeva i organizovana debata, zatvorili su mogućnost zdravog dijaloga, tako da se rasprava tokom trajanja TV duela svela na nivo „kafanske“ rasprave. Neizvjesnosti u pogledu novih konstruktivnih ideja i zaključaka nije bilo, čime je ovom događaju oduzeta njegova događajnost te s tim u vezi možemo na bodrijarovski način zaključiti da se TV duel „nije ni desio“. Sve je već bilo gotovo i prije nego što je duel koji je bio samo u funkciji ostvarivanja dodatnih političkih poena, počeo. Klasičnog pobjednika nema dok je navijačka publika samo još više učvrstila simpatije prema svom političkom miljeniku. Zbog toga se može reći da je ovo bila priprema „utakmica“ (sa jedne strane pred parlamentarne izbore u Srbiji 2012. godine, sa druge pred lokalne izbore u BiH 2012. godine) gdje je „rezultat“ bio u drugom planu, a u prvom testiranje svojih navijača (ispitivanje pulsa javnosti).

Analiza naslova TV duela

Samo pitanje iz naslova TV duela: „Da li je Srpska genocidna tvorevina ili izraz volje naroda“ je besmisleno, jer se na njega ne može dati jedan konkretan odgovor koji bi isključio bilo koji drugi. Drugim riječima, lako se može doći do zaključka da je RS i genocidna tvorevina, a da je to u isto vrijeme i odraz volje naroda kao i suprotno, da nije genocidna tvorevina i da nije odraz volje naroda. Naravno, moguća je i bilo koja druga kombinacija, dakle da je genocidna tvorevina, ali da nije odraz volje naroda, kao i da nije genocidna tvorevina, ali da je odraz volje naroda. Dolazeći do jednog od navedenih zaključaka iz naslova (ali ne i mogućih zaključaka) ne odgovaramo u potpunosti na zadati problem iz naslova. Čini se da je cilj ovako senzacionalističkog i bombastičnog naslova bio isprovocirati javnost i obezbijediti potrebnu medijsku pažnju.

Ovakvu vrstu TV duela koji je uzgred rečeno organizovan veoma brzo (bilo je potrebno svega tri dana da se organizuje duel) i koji nije ispoštovao nikakve protokolarnе forme (prije same debate nisu jasno određene tema o kojima će se raspravljati, voditeljica nije imala nikakvu kontrolu nad duelom koji se zbog toga sveo na nadvikivanje i nepristojno upadanje političara jedan drugome u riječ) možemo posmatrati kao poligon za ostvarivanje političkih poena, izgradnje kulta ličnosti, skretanja pažnje javnosti sa važnijih problema.

Dodik je ovim duelom obezbijedio veliku podršku svog naroda u borbi za nacionalni interes, ali i medijsku pažnju izvan RS, dok je Čedomir Jovanović pokazao kako jedna mala parlamentarna stranka u Srbiji koja je jedva prešla cenzus može naljutiti velikog „Golijata“ iz RS koji će sve uraditi kako bi svoj narod zaštitio od neprijatelja.

Zaključna razmatranja

Ovakav TV duel predstavlja pogodno tlo za dalji razvoj političkog spektakla. Razlog je taj što neprijatelj (Čedomir Jovanović) nije konačno pobijeden i uvijek može pripremiti, a to zahtijeva dodatnu opreznost građana i podršku svom lideru kako ne bi došlo do većih problema. Medijskom podrškom u vidu senzacionalnih naslova i tekstova jasno se stvara politički spektakl koji postaje „modus vivendi“ ovdašnjih političara u borbi za vlast i sredstvo manipulisanja javnosti.

Možemo zaključiti da TV duel Dodik–Jovanović sadrži sve elemente političkog spektakla (neprijatelj, problem, vođa). Postojanje neprijatelja i problema se ogleda u Čedomiru Jovanoviću koji svojom izjavom duboko ugrožava i vrijeđa srpski narod. Neprijatelju i problemu se suprotstavlja lider u liku predsjednika RS Milorada Dodika u cilju zaštite nacionalnih interesa.

Najveći akcenat u diskusijama „analitičara“ stavljen je na proglašavanje pobjednika odnosno gubitnika u duelu koji je unaprijed bio osuđen na neriješen rezultat. Duel „krušaka“ i „jabuka“ nije mogao dovesti do bilo kakvog konkretnog rješenja osim što je obezbijedio dodatnu političku i medijsku promociju. Čini se da je najveći gubitnik duela ipak javnost u BiH, koja je opet dopustila da bude izmanipulisana pod paravanom zaštite nacionalnih interesa.

Medijskim manipulacijama i propagandom, proizvodnjom neprijatelja, vještačkih kriza i problema rasplamsavaju se nacionalne emocije, čime se stvara još veći jaz u društvu. Na toj matrici počiva politička praksa u BiH poslednjih 20 godina čime je u potpunosti otupljena kritička oštrica javnosti. Javnost u BiH je još uvijek na reprezentativnom, feudalnom nivou, a aktivira se samo za potrebe izlaska na izbore i podrške političkim vođama u borbi za „našu stvar“. Političkim spektaklom stvara se privid konkretne političke aktivnosti koja je u funkciji kupovine vremena za duži ostanak na vlasti. Političari se konstantno bave rješavanjem problema na površini, dok strukturne promjene koje bi obezbijedile funkcionalniji rad sistema izostaju.

Literatura

- Burdije P. (2000). *Narcisovo ogledalo*. Beograd: Clio.
- Debor, G. (2010). *Društvo spektakla*. Porodična biblioteka br. 4, anarhija/blok 45, Beograd.
- Edelman, M. (2003). *Konstrukcija političkog spektakla*. Zagreb: Politička kultura.
- Lukić-Krstanović, M. (2010). *Spektakli XX veka: muzika i moć*. Beograd: Etnografski institut SANU.
- Mujagić, N. (2013). *Politika kao spektakl – bacanje mreže u susjedov ribnjak*. Sarajevo: Fondacija Heinrich Ball.
- Stanisavljević, D. (2008). *Mediji i javno mišljenje u Republici Srpskoj*. Sarajevo: Friedrich Ebert.
- Turčilo, L. (2011). *Zaradi pa vladaj: politika – mediji – biznis u globalnom društvu i u Bosni i Hercegovini*. Sarejevo: Vlastita naklada.

- Vučetić, V. (2013). Politički klijentelizam i mediji u Bosni i Hercegovini, ur. Bojana Dimitrijević, *Zbornik radova Znanje i korist*, Niš, str. 356–368.
- Vučetić V. (2013). Fenomen političkog spektakla na političkoj sceni BiH, *Politeia*, god. III, br. 5., Naučni časopis Fakulteta političkih nauka u Banjoj Luci, str. 93–109.
- Zuber, Lj. (2012). *Politički odnosi s javnošću u Republici Srpskoj*. Filozofski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Pale, Banjaluka.
- Šćepanović, V. (2010). *Medijski spektakli i destrukcija*. Beograd: Službeni glasnik.

Vuk B. Vučetić

POLITICAL SPECTACLE AS ONE OF THE FORMS OF POLITICAL MANIPULATION – AN EXEMPLE OF TV DUEL BETWEEN DODIK AND JOVANOVIĆ

Summary: In this paper, the author analyzes the political spectacle as one of the forms of political manipulation in the political scene in Bosnia and Herzegovina. In this regard we put the emphasis on qualitative analysis of TV duel between the current President of the Republic of Srpska Milorad Dodik and President of the Liberal Democratic Party of Serbia Cedomir Jovanovic, which was held in early February 2012th year. During the analysis we identified all the structural elements of the political spectacle – the artificial construction of enemies and societal problems, and building a personality cult of political leaders with the help of the media. Like many times before in the last 20 years in the former Yugoslavia, the public came out as the biggest loser, while politicians once again successfully draw attention from important social issues and provide additional political points.

